

УДК 341.645.5

*В. М. Завгородня, канд. юрид. наук, доц. кафедри державно-правових дисциплін
ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”*

МІЖДЕРЖАВНІ СПРАВИ У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Стаття присвячена аналізу правового регулювання розгляду міждержавних справ Європейським судом з прав людини, а також рішень, винесених у таких справах, задля з’ясування ефективності цього механізму і перспектив його використання державою Україна.

Ключові слова: міждержавний спір, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Європейський суд з прав людини.

Постановка проблеми. Приєднання України до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – ЄКПЛ) і визнання нашою державою юрисдикції Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) справило на вітчизняну правову систему істотний вплив та поставило перед науковцями і практиками низку актуальних питань щодо правильного розуміння і застосування нетипових для вітчизняного правового середовища юридичних механізмів, закріплених у ЄКПЛ та протоколах до неї.

Значення ЄКПЛ для України є багатоаспектним. З одного боку, будучи відповідно до ст. 9 Конституції України частиною національного законодавства, ЄКПЛ надає громадянам і юридичним особам у низці випадків можливість скористатися правовим захистом у ЄСПЛ і розраховувати на визнання та виконання його рішень державою Україна. З іншого, – приєднання до ЄКПЛ зобов’язує всі юрисдикційні органи України спиратися в своїй діяльності не лише безпосередньо на Конвенцію, але й на практику ЄСПЛ. Як зазначає А. О. Червяцова, з дати ратифікації ЄКПЛ Верховною Радою (17 липня 1997 р.) для України розпочався якісно новий етап правового розвитку й реформування, зміст

якого полягає у наближенні національної правової системи до європейських стандартів шляхом перенесення європейських правових цінностей, що, здебільшого, знаходять своє практичне втілення та вираз у прецедентному праві ЄСПЛ на український ґрунт [1, с. 5].

Вказані обставини доволі складно сприймаються не лише юристами-практиками, але і законодавцем. Достатньо вказати, що фактична імплементація положення щодо обов’язковості практики ЄСПЛ відбулася лише через дев’ять років після ратифікації ЄКПЛ, коли Закон України “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини” від 22 лютого 2006 р. закріпив, що суди застосовують при розгляді справ ЄКПЛ та практику ЄСПЛ як джерело права (ст. 17). Ще пізніше Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підстав перегляду судових рішень” від 11 лютого 2010 р. до процесуальних кодексів було включено таку підставу для перегляду судових рішень, як “встановлення міжнародною судовою інстанцією, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов’язань”.

Аналіз останніх досліджень. Проблема реалізації зобов’язань, що випливають з ратифікації ЄКПЛ Україною, та відповідної модернізації української правової системи, будучи надзвичайно

© В. М. Завгородня, 2014

актуальною, привертає значну увагу науковців. Зокрема, різні аспекти застосування ЄКПЛ та практики ЄСПЛ досліджували М. В. Буроменський, В. А. Капустинський, П. М. Рабінович, О. В. Соловійов, А. О. Червяцова, В. Д. Юрчишин та інші. В той же час практично поза увагою вітчизняної юридичної науки залишився такий важливий аспект діяльності ЄКПЛ, як розгляд міждержавних справ і, відповідно, недостатньо вивченими залишаються можливості використання Україною цього інструмента врегулювання конфліктних питань, що виникають у міжнародних відносинах. Проте це питання набуває особливої актуальності в сучасних умовах, коли вперше з часів приєднання до ЄКПЛ Україна виступає в ЄСПЛ не як відповідач, а як позивач. 13 березня 2014 р. урядом нашою державою було подано заяву проти Російської Федерації, за якою ЄСПЛ порушив справу за номером 20958/14 «Україна проти Росії». При цьому звертає на себе увагу те, що держави не часто користуються можливістю вирішення спірних питань, що виникають між ними в ЄКПЛ, зазвичай, обираючи інші стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях.

Відтак **метою** цієї статті є аналіз правового регулювання розгляду міждержавних справ ЄКПЛ, а також рішень, винесених у таких справах, задля з'ясування ефективності цього механізму як загалом, так і для захисту інтересів України у згаданій справі.

Виклад основного матеріалу. Юрисдикція ЄСПЛ щодо розгляду міждержавних справ визначається відповідно до статей 32-33 ЄКПЛ. Згідно зі ст. 32 ЄКПЛ юрисдикція ЄСПЛ поширюється на всі питання тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї. Ст. 33 передбачає, що будь-яка Висока Договірна Сторона може передати на розгляд Суду питання про будь-яке порушення положень Конвенції та протоколів до неї, яке допущене, на її думку, іншою Високою Договірною Стороною [2]. Таким чином, сторонами такої справи можуть бути лише держави-члени Ради Європи, які є учасниками ЄКПЛ, а предметом спору – порушення прав і свобод людини, закріплені в Конвенції і протоколах до неї. Держава може подати заяву в інтересах невизначеного кола постраждалих осіб, групи людей або навіть однієї особи. Так, в 1997 р. Данія звернулася до ЄКПЛ з метою захисту свого громадянина турецького походження Кемала Коча, якого арештували в аеропорту Анкари та піддали, за твердженням позивача, катуванням [3]. В інших справах, предметом яких стали масові порушення прав людини, держави виступали з заявами на користь невизначеної кількості осіб. До таких

належить, наприклад, справа Кіпр проти Туреччини (IV) щодо наслідків військових операцій Туреччини на півночі Кіпру, в якій держава-позивач стверджувала про порушення прав безвісти зниклих греків-кіпріотів та їхніх родичів, порушення недоторканності житла і власності переміщених осіб тощо [4].

Правопорушення не обов'язково мають бути остаточно доведені до подачі заяви, держава може поскаржитися до ЄСПЛ і тоді, коли підозрює, що такі правопорушення мали місце [5]. Так само не вимагається, щоб порушувалися права громадян держави-заявниці. Держава може звернутися до ЄСПЛ в усіх випадках, коли вбачає у діях іншої держави порушення прав і свобод, закріплених ЄКПЛ і протоколами до неї [6, с. 22–23]. Подання заяви однією державою проти іншої не може розглядатися як порушення суверенітету чи втручання у внутрішні справи, адже всі держави-учасниці ЄКПЛ добровільно погодилися на визнання юрисдикції ЄСПЛ.

Звернення до міжнародних судів для вирішення міждержавних спорів зазвичай вимагає попередніх досудових процедур. Наприклад, ст. 22 Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації визначає, що спір з приводу тлумачення чи застосування Конвенції може бути переданий до Міжнародного Суду ООН, якщо його не вдалося вирішити шляхом переговорів і процедур, передбачених Конвенцією на вимогу однієї зі сторін спору, якщо сторони не домовилися про інший спосіб врегулювання [7]. Однак, на відміну від інших міжнародних документів, які регламентують діяльність міжнародних судових установ, ЄКПЛ не встановлює жодних обов'язкових вимог як щодо досудового врегулювання, так і стосовно попереднього повідомлення держави, проти якої подано заяву.

Як уже зазначалося, держави нечасто використовують закріплений ЄКПЛ механізм розв'язання міждержавних справ. За всю історію функціонування Європейської комісії з прав людини та ЄСПЛ міждержавних заяв було зареєстровано лише 24 (деякі були об'єднані в процесі розгляду) [8], що складає незначну кількість у порівнянні з обсягом індивідуальних петицій. Певною мірою це пов'язано з небажанням держав погіршувати взаємні стосунки або ж жертвувати політичними інтересами задля захисту прав звичайних людей. Так, у 2000 р. депутати Парламентської Асамблеї Ради Європи вказали на доцільність звернення держав-членів Ради Європи з позовом проти Російської Федерації у зв'язку з ситуацією в Чечні. У п. 18 рекомендації ПАРЄ від 6 квітня 2000 р. Асамблея відзначила

наявність значних підстав для стурбованості у зв'язку з грубими і систематичними порушеннями російською владою в Чеченській Республіці норм ЄКПЛ та закликала учасників Конвенції терміново задіяти ст. 33 і передати питання на розгляд ЄСПЛ [9]. Однак жодна держава-член Ради Європи так і не виступила ініціатором подібної справи. З іншого боку, і Російська Федерація, попри численні заяви російського МЗС про порушення прав російськомовного населення, наприклад, в країнах Балтії [10; 11], не скористалася можливістю подання міждержавної заяви. Висловлений Громадською палатою РФ намір підготувати заяву проти України в зв'язку з загибеллю людей внаслідок пожежі в Будинку профспілок в Одесі [5] на момент написання цієї статті також не був реалізований. Ймовірність порушення такої справи, так само, як і перспектива її розгляду ЄСПЛ, вбачається, залежить від того, наскільки ефективним виявиться розслідування обставин цієї події в Україні.

Аналіз практики міждержавних справ у ЄСПЛ свідчить про те, що держави зазвичай використовують звернення до Суду лише тоді, коли можливості дипломатичного врегулювання відсутні або вичерпані. Показовими в цьому плані є справа Данія, Нідерланди, Норвегія і Швеція проти Греції (пов'язане з призупиненням після військового перевороту у Греції в 1967 р. дії низки прав, передбачених ст. 15 ЄКПЛ. Результатом розгляду став вихід Греції з Ради Європи та з числа держав-учасниць ЄКПЛ на період до зміни уряду в результаті нового перевороту у 1974 р.) [12]; вже згадувана та інші справи Кіпр проти Туреччини, що стали результатом окупації Туреччиною території Північного Кіпру; справа Грузія проти Росії (III) про затримання грузинів у Південній Осетії (закінчилася звільненням останніх у 2010 р. та припиненням Грузією підтримки своїх вимог) [13], справи Грузія проти Росії за заявою від 26 березня 2007 р. (I) про масову висилку грузинів у 2006 р. [8] та за заявою від 11 серпня 2009 р. (II) про порушення прав людини в Абхазії і Південній Осетії [14], що й досі перебувають на розгляді в ЄСПЛ. Не є виключенням з цього переліку і заява Україна проти Росії № 20958/14.

Процедура подання заяви врегульована Регламентом ЄСПЛ [15]. Відповідно до Правил 46 Регламенту будь-яка Договірна Сторона або Сторони, що мають намір порушити справу перед Судом згідно зі ст. 33 Конвенції, подають до канцелярії заяву, яка має містити найменування Договірної Сторони, проти якої подається заява; виклад фактів; виклад стверджуваного порушення

(порушень) Конвенції та відповідних аргументів; підтвердження відповідності критеріям прийнятності (вичерпання національних засобів захисту та правило щодо шестимісячного строку), викладених у п. 1 ст. 35 Конвенції; предмет заяви та загального зазначення вимог справедливої сатисфакції, згідно зі ст. 41 Конвенції, від імені сторони чи сторін, що вважають себе потерпілими; ім'я та адресу особи (осіб), призначеної довіреною особою. Заява має супроводжуватися копіями будь-яких відповідних документів, зокрема рішень – судових чи несудових – стосовно предмета заяви.

Особливу увагу слід звернути на вимогу щодо вичерпання національних засобів захисту. Як відмічається в літературі, під кутом зору ЄКПЛ національні засоби правового захисту поділяються на ефективні та неефективні. Вичерпання ефективних – необхідна умова прийняття скарги Європейським судом [1, с. 50]. Відтак як заява Україна проти Росії, так і можливі індивідуальні петиції громадян та юридичних осіб, постраждалих від окупації Криму, повинні вважатися прийнятними через фактичну неспроможність кримських судів відновити порушені права. Як вказує А. Кристенко, працівники вже не українських, але ще і не російських судових установ, призначені за українським законодавством, не мають жодного уявлення про те, яким чином вони повинні виконувати свої функції, яку практику і яке право застосовувати. Наявні нормативні положення щодо діяльності судів не в змозі забезпечити достатні гарантії якості їхньої роботи, тож ефективність судового захисту порушених прав викликає розумні сумніви [16].

Правило 48 Регламенту передбачає, що у разі подання міждержавної заяви палата, створена для розгляду цієї справи, призначає одного або більше суддів зі свого складу суддею-доповідачем (суддями-доповідачами), який, після отримання письмових зауважень від Договірних Сторін, яких стосується справа, подає доповідь про прийнятність заяви. Суддя-доповідач (судді-доповідачі) подає також документи, які можуть допомогти палаті та її голові у виконанні ними своїх функцій.

Згідно з Правилем 51 Регламенту у разі подання міждержавної заяви Голова Суду негайно повідомляє про це державу-відповідача. Рішення по суті міждержавної справи приймається Великою палатою. У розгляді обов'язково беруть участь судді, обрані від Договірної Сторони-заявника та Договірної Сторони-відповідача. Процедура розгляду справи детально врегульована Регламентом. Зазвичай, ЄСПЛ розглядає

міждержавні справи (так само, як і індивідуальні петиції) протягом тривалого часу, що пов'язано як із загальною завантаженістю Суду, так і з ґрунтовним підходом до встановлення обставин справи та ретельністю збирання доказів. Так, Ф. Ліч відзначає, що у справі Ірландія проти Сполученого Королівства, пов'язаній з арештом і триманням під вартою британськими силами безпеки підозрюваних – членів Ірландської республіканської армії було заслухано 119 свідків. У справі Кіпр проти Туреччини заслуховувалися свідчення у Страсбурзі, Нікосії та Лондоні, крім того делегати Європейської Комісії з прав людини відвідали прикордонний пункт та поселення греків-кіпріотів у Північному Кіпрі [17, с. 107].

Слід зауважити, що міждержавні справи у ЄСПЛ рідко закінчувалися винесенням рішення по суті. Так, згадувана справа Данія проти Туреччини завершилася дружнім врегулюванням відповідно до Правила 62 Регламенту. Аналогічним чином була врегульована справа Данія, Франція, Нідерланди, Норвегія і Швеція проти Туреччини, в результаті якої Туреччина погодилася на прийняття індивідуальних петицій [18]. У справі Австрія проти Італії з приводу захисту права громадян Австрії, звинувачених у вбивстві, на справедливий судовий розгляд, ЄСПЛ дійшов висновку, що не може розглядати всі пункти обвинувачення, оскільки можливості національного правосуддя не були вичерпані [19]. Деякі справи припинялися у зв'язку зі зміною обставин (зокрема, не дійшла до винесення рішення по суті т.зв. «грецька справа» через тимчасове припинення Грецією членства в Раді Європи і участі в ЄКПЛ [12], припинена справа Грузія проти Росії (III) у зв'язку з тим, що заарештовані в РФ громадянами Грузії були звільнені з-під варти [13]).

Найбільший інтерес з огляду на сучасну ситуацію в Україні представляє справа Кіпр проти Туреччини (IV) через очевидні аналогії між окупацією Туреччиною Північного Кіпру та анексією Кримського півострову. У цій справі ЄСПЛ було винесено два рішення – у 2001 та 2014 роках. У першому рішенні від 10 травня 2001 р. ЄСПЛ встановив низку порушень, пов'язаних з обмеженнями греків-кіпріотів у можливості здійснювати право власності на своє майно на території Північного Кіпру, нездатністю влади держави-відповідача провести ефективне розслідування щодо місцезнаходження і долі безвісти зниклих осіб, відсутністю у греків-кіпріотів практичної можливості скористатися правовим захистом, практикою проведення процесів над цивільними особами військовими судами та навіть надмірною цензурою шкільних підручників.

Питання про справедливу компенсацію на той момент вирішене не було: Суд одногосно постановив, що не готовий ухвалити рішення про можливе застосування ст. 41 ЄКПЛ і тому відкладає його розгляд [4]. У 2012 р. уряд Кіпру знову заявив претензії на справедливу компенсацію і врешті-решт отримав рішення від 12 травня 2014 р., яким Туреччину зобов'язали виплатити 30 млн євро як компенсацію моральної шкоди родичам зниклих безвісти людей та 60 млн євро як компенсацію шкоди, понесеної греками-кіпріотами, що проживають на півострові Карпас, розташованому на території Північного Кіпру. Згідно з цим рішенням уряд Кіпру має передати отримані кошти окремим жертвам під контролем Комітету Міністрів Ради Європи [20].

Зазначене рішення ще раз підтверджує позицію ЄСПЛ щодо покладення відповідальності за порушення прав людини на ту державу, яка фактично контролює відповідну територію, навіть якщо такий контроль виник у результаті правомірних чи неправомірних воєнних дій (див., наприклад, справи Лоїзиду проти Туреччини [21], Аль-Скейні та інші проти Великобританії [22]). Тож оскільки фактичний контроль за територією Криму нині здійснює Російська Федерація, то саме вона і зобов'язана забезпечувати гарантовані ЄКПЛ права людини на півострові.

Проведений огляд міждержавних справ дозволяє зробити певні висновки. Окремі заяви, які надходили до ЄСПЛ від держав-учасниць ЄКПЛ, стосувалися захисту власних громадян (наприклад, Данія проти Туреччини, Грузія проти Росії (I)) або ж охорони загальних засад встановленого ЄКПЛ правопорядку («Грецька справа», справа Данія, Франція, Нідерланди, Норвегія і Швеція проти Туреччини). В інших справах, подаючи міждержавну заяву до ЄСПЛ, держави обстоювали переважно власний політичний інтерес, а захист прав людини, який формально вимагався, виступав, фактично, супутньою метою. Саме такі міждержавні справи переважають в ЄСПЛ в останні два десятиліття (Кіпр проти Туреччини (IV), дві справи Грузія проти Росії, Україна проти Росії). Однак, незважаючи на конкретну мотивацію держав щодо подання міждержавних заяв, наявність такого міжнародно-правового механізму, безумовно, сприяє захисту прав людини на європейському континенті, а авторитет ЄСПЛ та можливість застосування грошових та організаційних санкцій (аж до виключення з Ради Європи у разі невиконання постановлених проти держави рішень) робить його достатньо дієвим.

Що стосується заяви, поданої Україною, то перспективи її розгляду залежать від багатьох

факторів, зокрема, від здатності нашої держави належним чином довести порушення вимог ЄКПЛ та протоколів до неї в Криму (право на життя, свободу, особисту недоторканість, свободу слова та мирних зібрань, право власності тощо). Також не слід очікувати на швидке розв'язання спору і подальший розвиток подій теж може внести свої корективи. Однак уже зараз можна стверджувати, що Російська Федерація є належним відповідачем у справі і заява, скоріше за все, буде визнана ЄСПЛ прийнятною.

Очевидно, що розгляд справи в ЄСПЛ, чим би він не закінчився, не розв'яже кримської проблеми. Проте є надія, що в такий спосіб будуть актуалізовані гуманітарні питання, які були відставлені геополітикою на другий план. З іншого боку, рішення, винесені ЄСПЛ у справі Кіпр проти Туреччини (IV), які визнали факт порушень ЄСПЛ і протоколів до неї та зобов'язали Туреччину сплатити компенсації, дають підстави очікувати позитивного для України результату.

Список літератури

1. Червяцова А. О. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Європейський суд з прав людини : навч. посібник / А. О. Червяцова. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 136 с.
2. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року // Офіційний вісник України. – 1998. – № 32.
3. Denmark v Turkey. Application № 3482/97 (5 April 2000). – Accessed at : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58542>.
4. Cyprus v Turkey. Application № 25781/94 (10 May 2001)/ – Accessed at : [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{"dmdocnumber":\["697331"\],"itemid":\["001-59454"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{).
5. Лакеева Е. Россия может дебютировать с собственной жалобой в ЕСПЧ. Какие перспективы? / Е. Лакеева, Д. Романов // Справочно-правовая система “Право.Ru”. – Режим доступа : <http://pravo.ru/story/view/104851>.
6. Туманова Л. В. Защита семейных прав в Европейском суде по правам человека / Л. В. Туманова, И. А. Владимировна. – М. : Городец, 2007. – 95 с.
7. Международная конвенция о ликвидации всех форм расовой дискриминации : Принята резолюцией 2106 (XX) Генеральной Ассамблеи от 21 декабря 1965 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/raceconv.shtml.
8. European Court of Human Rights. Inter-States applications. – Accessed at : http://www.echr.coe.int/Documents/InterStates_applications_ENG.pdf.
9. Рекомендация Парламентской Ассамблеи Совета Европы 1456 от 6 апреля 2000 г. “Конфликт в Чечне – выполнение Россией рекомендации 1444 (2000) от 27 января 2000 г.” [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.coe.int/t/r/parliamentary_assembly/%5BRussian_documents%5D/%5B2000%5D/%5BAvril%5D/Rek1456.asp.
10. МИД РФ: латвийский закон о СМИ – нарушение прав русскоязычных граждан [Электронный ресурс] // Официальный сайт радио “Голос России”. – Режим доступа : <http://rus.ruvr.ru/2010/06/22/10406966>.
11. МИД : Латвия нарушает международные обязательства, притесняя русскоязычных [Электронный ресурс] // Русский горизонт. – 2014. – 14 мая. – Режим доступа : <http://rushor.com/news/12888.htm>.
12. The Greek Case. Application No. 3321/67 Denmark v. Greece. Application No. 3322/67 Norway v. Greece. Application No. 3323/67 Sweden v. Greece. Application No. 3324/67 Netherlands v. Greece // Report of the Sub-Commission of Human Rights. Accessed at : hudoc.echr.coe.int/webservices/content/pdf/001-73020.
13. Georgia v. Russia (III) Application № 61186/09 916 (March 2010). – Accessed at : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-98167>.
14. Court declares case concerning armed conflict between Georgia and Russia admissible : Press release issued by Registrar of the Court (19 December 2011). – Accessed at : [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng-press/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["38263/08"\],"sort":\["kupdate Descending"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng-press/Pages/search.aspx#{).
15. Регламент Європейського суду з прав людини, прийнятий 11 листопада 1998 року (в редакції від 1 листопада 2003 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_067/page2.
16. Кристенко А. А судьи кто в Крыму или прямая дорога в ЕСПЧ / А. Кристенко / Юридическая фирма ILF. Публикации. – 28 марта 2014 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ilf-ua.com/ru/publications/articles/sudii_v_krymu.
17. Обращение в Европейский Суд по правам человека / под общ. ред. Ф. Лича. – М. : МОО ПЦ “Мемориал”, 2006. – 528 с.
18. Report of European Commission on Human rights. Adopted on 7 December 1985. – Accessed at : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-95690>.
19. Government of the Federal Republic of Austria against the Government of the Republic of Italy Application № 788/60. – Accessed at : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-115598>.
20. Cyprus v Turkey. Application № 25781/94 9 (12 May 2014). – Accessed at : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-144151>.

21. Loizidou v. Turkey (merits), Application № 15318/89 (18 December 1996). – Accessed at : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58007>.
22. Аль-Скейни и другие (Al-Skeini and others) против Соединенного Королевства, № 55721/07, 7 июля 2011 года / Практика международных органов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://hr-lawyers.org/index.php?id=1319112466>.

Анотація

Статья посвящена анализу правового регулирования рассмотрения межгосударственных дел Европейским Судом по правам человека, а также решений, вынесенных в таких делах с целью установления эффективности этого механизма и перспектив его использования государством Украина.

Summary

The article is devoted to studying of the interstate cases, decided by European Court of Human Rights. The decisions are analyzed in order to evaluate the efficiency of this legal mechanism. The prospects of consideration of the case Ukraine v Russia are also investigated.

УДК 341.6

А. С. Славко, викладач-стажист кафедри правознавства Севастопольського інституту банківської справи Української академії банківської справи Національного банку України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЮРИСДИКЦІЇ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

Автор аналізує основні проблеми притягнення до відповідальності в рамках діяльності Міжнародного кримінального суду. Особливу увагу приділено предметним, суб'єктивним та часовим критеріям визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду.

Ключові слова: Міжнародний кримінальний суд, Римський статут, Гаазький трибунал, юрисдикція.

Постановка проблеми. Ідея створення наднаціональної судової установи, основною функцією якої стало б притягнення до відповідальності за вчинення злочинів проти миру, людяності, порушення правил і звичаїв війни, виникла ще після Першої світової війни. Вдруге ця ідея набула привабливості після Другої світової війни, і навіть була реалізована у діяльності Нюрнберзького та Токійського трибуналів. Проте установи, створені *ad hoc*, припинили свою діяльність відразу після винесення рішення, а актуальність названої проблеми зростала. Протистояння провідних держав в рамках Холодної війни не давало можливості досягти консенсусу та напрацювати єдиний документ, що задовольняв би всі сторони. Лише в 1998 році в рамках роботи спочатку Спеціального, а потім Підготовчого комітету було створено Римський статут Міжнародного кримінального суду. Цей документ відразу ж був розкритикований представниками КНР, США, РФ [12]. Досить значна кількість держав хоч і підписали Римський статут, проте не ратифікували, мотивуючи це тим, що його положення суперечать конституціям цих держав.

Станом на 1 травня 2013 року Римський статут підписали 122 держави [13], а сам Міжнародний кримінальний суд діє з 2002 року [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом Римський статут є досить проблемним і містить багато суперечливих положень, що стали предметом розгляду органів конституційної юстиції різних держав, обговорень та дискусій у наукових колах. Зокрема, здійснюючи дослідження міжнародного кримінального права, увагу цій тематиці приділяли І. Коротков, В. П. Панов. Характеризуючи міжнародні судові установи, М. І. Сірий визначив місце серед них Міжнародного кримінального суду, а також дав короткий нарис його історії, структури та правил судочинства. А. Р. Каюмова опрацювала питання компліментарності Міжнародного кримінального суду щодо національних судових систем, а А. С. Подшибякін аналізував проблеми ратифікації Римського статуту.

Невирішені раніше частини проблеми. Варто наголосити, що у вітчизняній науці недостатньо досліджено питання узгодженості національного законодавства та Римського статуту, можливості застосування його положень щодо подій, що відбуваються в Україні. Також недосить глибоко вивчені рамки юрисдикції Мі-

© А. С. Славко, 2014